

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074(497.5Дубровник)“1417“
DOI 10.7251/GPB1912053K

Александар Крстић*

Историјски институт
Београд

**ПИСМО ДУБРОВАЧКИХ ВЛАСТИ
КНЕЗУ ГРГУРУ ВУКОСАЛИЋУ КОЈИМ ТРАЖЕ
ДА УКИНЕ ЦАРИНУ ПРЕД СТОНОМ**

Дубровник, 1417, децембар 28.

Сажетак: У раду се доноси критичко издање са преводом и снимцима другог по реду сачуваног писма које је Дубровачка општина упутила кнезу Гргуру Вукосалићу, протестујући против царине коју је поставио пред Стоном и тражећи да се она укине. Писмо спада у корпус докумената везаних за спор око стонске царине из 1416–1418. године, који се чувају у Државном архиву у Дубровнику.

Кључне речи: кнез Гргур Вукосалић (Николић), царина, Дубровник, Стон, Руско Христифоровић.

Царина коју је кнез Гргур Вукосалић поставио на Заблатку у Поповом пољу, на путу из Стона у унутрашњост Хумске земље, изазвала је спор с Дубровником. Међу документима који сведоче о овом спору налазе се и четири писма Дубровачке општине, послата хумском властелину у периоду од јануара 1416. до априла 1418. године, са захтевом да се ова царина укине. Овом приликом објављујемо друго по реду сачувано писмо, настало 28. децембра 1417. године.¹ Из његовог садржаја види се да је у периоду од скоро две године, колико је прошло од пређашњег писма, између две стране вођена преписка, која није сачувана. Пошто Гргур Вукосалић није услишио претходне молбе да укине царину пред Стоном, дубровачки кнез и властела подсетили су га на раније пријатељство, заклетве и обавезе према Дубровнику које је преузео примањем у

* Ел. пошта: aleksandar.krstic@iib.ac.rs; albited@gmail.com

¹ Прво сачувано писмо од 17. јануара 1416. објавили смо у претходном броју *Грађе о прошлости Босне*: А. Крстић, *Писмо Дубровачке општине кнезу Гргуру Вукосалићу против царине пред Стоном*, ГПБ 11 (2018) 93–99.

дубровачко грађанство.² Истакли су да је постављање нове царине, која никада пре није постојала, која затвара Стон и одвраћа караване од овог града у супротности с преузетим обавезама и положеним заклетвама. Изразили су чуђење што кнез Гргур није укинуо незакониту царину ни после интервенције краља Остоје у прилог дубровачких захтева. Дубровчани су претходно кнезу Гргуру доставили препис краљевог писма, у коме се наводило да је босански краљ овом властелину дао земљу, али му није дао да чини безакоње и поставља нове незаконите царине.³ Због штете коју им је наносио својом самовољним поступцима, дубровачке власти су одбиле захтев кнеза Гргура да добије бечве (врсту одеће за ноге) из Дубровника. Поново су га позвале да укине царину, истичући да његово одбијање неће моћи даље да трпе и да ће о томе обавестити Русаг босански.

Међутим, кнез Гргур Вукосалић је и даље био неумољив према захтевима и молбама Дубровчана, који су му зато у јануару и априлу наредне године поново писали о истој ствари,⁴ а жалили су се и краљу Остоји. Босански владар је пред посланицима Дубровачке општине у Бишћу, 23. марта 1418, издао налог кнезу Гргуру да укине царину у Попову. Истовремено, краљ Остоја издао је повељу Дубровнику, којом је записана његова одлука у погледу спорне царине.⁵ Иако се Гргур Вукосалић у први мах оглушио о наредбу краља Остоје да укине царину

² Гргуров отац, кнез Вукосав Николић је с браћом и мајком примљен у дубровачко грађанство у децембру 1392, а у новембру 1395. године Вукосаву и његовим наследницима издато је писмо о дубровачком грађанству: В. Торковић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 351–352; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 7–8.

³ Ушавши у сукоб са својим ранијим савезником Сандаљем Хранићем, краљ Остоја је у пролеће 1417. продро у Хум, и тамо боравио током читаве године. Из тврдњи изнетих у овом писму могло би се закључити да је кнез Гргур Вукосалић у то време престао да буде Сандаљев вазал и признао непосредну власт краља Остоје. Вид. С. Ћирковић, *Историја Босне*, 245–246, 249; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 82. Према мишљењу Е. Куртовића, кнез Гргур је још почетком 1415. напустио Сандаља и пришао Твртку II, односно Павловићима, уз које је остао и када је почетком 1416. успостављао нове царине. Овај аутор укидање Гргурове царине доводи у везу с измирењем Павловића и Косача 1418. године: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranici Kosača*, Sarajevo 2009, 204–205, 214, нар. 773.

⁴ М. Пуцић, *Споменици српски I*, 142–143, бр. 254–255; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 540–541, 548–549, бр. 563, 572.

⁵ А. Крстић, *Повеља краља Остоје којом укида царину у Попову (Бишће, 1418, март 23)*, ГПБ 10 (2017) 121–127.

у Попову, под притиском дубровачких контрамера морао је на крају попустити и 6. јула 1418. године укинути спорну царину.⁶

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 446, 538–542, 548–549, бр. 457, 561–564, 572; М. Динић, *Дубровачки трибути (Могориш, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провизјун браће Влатковића)*, Глас СКА 168 (1935) 221; исти, *Хумско-требињска властела*, 8–9 (= исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 326–327, 724–725); В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 415, 419–420; Р. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 69–71, 75–76; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, 81–82, 226–227; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda*, 212–216; А. Крстић, *Повеља кнеза Гргура Вукосалића којом укида царину пред Стоном*, 21–36; исти, *Повеља краља Остоје којом укида царину у Попову*, 121–127; исти, *Писмо Дубровачке општине кнезу Гргуру Вукосалићу против царине пред Стоном*, 93–99.

Опис писма и ранија издања

Четири писма која су дубровачке власти слале кнезу Гргуру Вукосалићу са захтевом да укине царину пред Стоном, укључујући и ово које сада објављујемо, сачувана су у концепту у архивској књизи Дубровачког архива *Lettere e commissioni di Levante* 1, на листу 108v. У овој архивској књизи, коју је саставио Руско Христифоровић, дубровачки словенски канцелар,⁷ налазе се преписи дубровачких писама упућених српским и босанским владарима и властели од 1395. до 1423. године. Писмо је написано канцеларијском минускулом, црним мастилом у 32 реда.⁸

Документ су раније издали М. Пуцић, *Споменици српски* I, 141–142, бр. 253, и Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 539–540, бр. 562.

⁶ А. Крстић, *Повеља кнеза Гргура Вукосалића којом укида царину пред Стоном ([Дубровник], 1418, јули 6)*, ГПБ 9 (2016) 21–36.

⁷ О Руску Христифоровићу вид. К. Jireček, *Die Mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, Archiv für Slavische Philologie 26 (1904) 204–206; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XIV Дијак, граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI (1923) 59–60; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о овлашћењу Драгоју Гучетићу у вези са дугом Новака Маћедола*, ГПБ 2 (2009) 71–76, 84; Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом поново потврђује повластице Дубровчанима*, ГПБ 3 (2010) 123–131.

⁸ Захваљујем се колеги доц. др Павлу Драгичевићу што ми је љубазно уступио снимак документа који је направио у Државном архиву у Дубровнику.

У овим издањима постоји више ситних ортографских одступања од оригинала,⁹ док смо на два већа одступања у Стојановићевом и пет у Пуцићевом издању скренули пажњу на одговарајућим местима у тексту писма. Снимак документа из Рускове књиге и транслитерација савременом српском ћирилицом објављени су сасвим недавно у издању *Рускова књига: дубровачки ћирилички писар (1395–1423)*, Требиње – Херцег Нови 2019, 416–417, које су приредили Г. Комар и П. Ратковић. У нашем издању примењена је савремена интерпункција.

Текст писма**

+ ѿдъ владѣцагѡ гр[а]да Дѣровника кнеза, властель и ѡдъ
вѣсе ѡпкине |2| кнезѢ ГрьгѢрѢ поздравлѣнькѣ. Ти вѣшь нашъ¹⁰ почтени
приг[а]3|телю да те смо вѣзда имали срьдчна и многѡлюбима пригателя |4|
мегю инѣми и да си по твоѣмъ почтенѡмъ прошенью ѡдъ насъ |5| просиль
и ми те м(и)л(о)срьдно¹¹ примили и полюбили за нашега почъ|6|тенога
бр[а]та и Дѣровчанина и ти се великѡмъ ротѡмъ ротиль |7| к наамъ
и присегалъ да бѣдеш до твога живота вѣрни и добри |8| пригатель
ДѣровникѢ и никѣда сѣпротѣвъ ДѣровникѢ не ѡчин[и]ти |9| нѣкокга
злога дѣла. Я во сѣде великѢ се чѢдѢ чѢдимѡ, бѣде |10| ти толико срьдчни
граганинь и ѡбѣтник(ь) зацо подвиже |11| за твоѣга живота безъреднѢ и
никѣда прѣво бившѢ ц(а)ринѢ |12| тер(ь) ѡчини сѣпротѣвъ роти и записѢ,
и тѣмъ твоимъ подви|13|женѣм[ь] затвори мѣсто наше Стонъ и
ѡдѣврати тѢрме ѡдъ |14| нѣга. Я векѣ се чѢдимѡ кѣр ти писасмо многици
на ѡфанѣкѣ |15| и наконъ всега¹² посласмо испись листа г[оспо]д[и]на крала,

⁹ Најчешће је омега (ѡ) замењивана словом ѡ. Такав случај је код Пуцића у речима *владѣцагѡ* у 1. реду писма, *многѡлюбима* у 3. и 24. реду, *почтенѡмъ* у 4, *великѡмъ ротѡмъ* у 6, *негѡ* у 22. реду, и *лѣтѡ* у датуму. Код Стојановића иста омашка јавља се у речима *многѡлюбима* у 3. реду, *хѡте* у 17. и *хѡтѣсте* у 18. реду, *негѡ* у 22, *многѡ* у 24, *хѡкѣ* у 29. и *хѡкѣмѡ* у 32. реду, као и у другој речи *лѣтѡ* у датуму. Осим тога, код Пуцића је реч *наамъ* у 7. реду написана са једним а, у 9. реду уместо *сѣде* стоји *сѣда*, у 20. реду у речи *вѣчви* уместо *в* стоји *ь*, док је у 26. реду у речи *сѣпротѣвъ* уместо крајњег полугласа написано слово ѡ. Такође, у 31. реду у речи *ѡсанѣски* изостављен је полуглас. У Стојановићевом издању, где скраћенице нису разрешаване, речи *м(и)л(о)срьдно* у 5. реду недостаје први полуглас, а исти знак (ь) изостављен је и у речи *пригательство* у 27. реду писма.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

¹⁰ Реч *нашъ* је изостављена у Стојановићевом издању.

¹¹ У Пуцићевом издању: *многосрьдно*.

¹² У Пуцићевом издању: *свега*.

8 кокъмъ писаше |16| ако ти ꙗ даль землю, нѣ ти даль да се безаконьк чини,
 ни нове |17| безаконне ц(а)рине посталпаю, пааче хште да не вѣдѣ, како си
 |18| могаль видѣти 8 листѣ. И ви шдь тогаи не хштѣсте нищвр(ь) |19|
 8чин[и]ти, пааче пишете: „а говоре властеле а цю ми не дасте |20| нѣкож
 вѣчви доб[и]ти, а нека вихъ тои шдь васъ видѣль.“ Б(о)гъ |21| зна кѣде
 кѣде (!)¹³ висмо видѣли да се вѣчве могѣ достоинно |22| и безъ наше велике
 шкоде добити, и векк негѡ ли вѣчве |23| ради висмо ти прикорист[и]ти, да
 тои безаконьк кож ти |24| чинишъ и подвижешъ ꙗс(тъ) многѡ сѣпротѣвъ
 наамъ и на нашѣ |25| шетѣ и безаконьк кож никѣда прѣво било и толикож
 |26| сѣпротѣвъ кралкъвствѣ. Сѡво ти и шць с наше стране |27| пригательство
 и любовь показѣмо и молимо свръзи |28| тѣи безакон'нѣ ц(а)ринѣ да ꙗ
 нѣ, крѣ ако такои 8чинишъ, |29| добрѣ и право и¹⁴ достоинно хѡкъ 8чин[и]
 ти. Яко ли инако нашъ |30| пригателью и шѣтниче тогаи трѣпѣти некъмо
 моки,¹⁵ |31| хѡкъмо 8чин[и]ти како и рѣсагъ босаньски вѣде 8знать.
 |32| + м(ѣ)с(е)ца декем(ь)врѣа .к. ѿ. д(а)нь лѣто .ч. 8.и. ѿ. лѣтѡ

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све Општине поздрав кнезу Гргуру. Ти знаш, наш поштовани пријатељу, да смо те вазда међу другима имали за срдчног и многовољеног пријатеља и да си својом поштованом молбом од нас молио и ми смо те милосрдно примили и пригрлили за нашега поштованог брата и Дубровчанина, и ти си се великом заклетвом заклео и нама обавезао да ћеш за свог живота бити веран и добар пријатељ Дубровнику и да никада нећеш према Дубровнику учинити никакво зло дело. А ево, сада се великом чуду чудимо, будући ти толико срдчан грађанин и савезник, зашто за свога живота подиже непрописну и никада пре постојећу царину, што си учинио супротно заклетви и запису, и тим својим поступком затвори наше место Стон и одврати од њега караване. А више се чудимо јер ти више пута писасмо на поверење и након свега посласмо ти препис писма господина краља, у којем је писао да ако ти је дао земљу, није ти дао да се чини безаконје и да се постављају нове, незаконите царине, већ хоће да их не буде, као што си могао видети у писму. И ви од тада не хтедoste ништа учинити, већ пишете: „и казујте, властело, што ми не

¹³ Друго кѣде је изостављено у Пуцићевом и Стојановићевом издању.

¹⁴ У Пуцићевом издању недостаје везник и.

¹⁵ У Пуцићевом издању овде је убачен везник и.

дадoste да добијем неке бечве, радо бих то од вас видео“. Бог зна да бисмо (већ) негде видели да се бечве могу достојно и без наше велике штете добити, а радо бисмо ти били од користи и за више него што су бечве, да то безакоње које ти чиниш и покрећеш није веома против нас и на нашу штету, безакоње које никада раније није било и које је толико противно краљевству. Овим ти још с наше стране пријатељство и љубав показујемо и молимо укини ту незакониту царину да је не буде, јер ако тако учиниш, добро, право и достојно ћеш учинити. Ако ли буде другачије, наш пријатељу и савезниче, то нећемо моћи трпети, и учинићемо да и Русаг босански буде упознат.

+ Месеца децембра 28. дан, лета 1418. [тј. 1417].

Дипломатичке особености

Писмо почиње симболичном инвокацијом, после које следе типска интитулација (*Сѡдъ владуштагw града Дубровника кнеза, властель и wdъ вьсе wпкине*) и једноставна инскрипција са кратком салутацијом (*кнезу Грѣгуру поздрављєньє*). У односу на претходна писма које је Дубровачка општина слала Гргуру Вукосалићу, инскрипција и салутација су краће и скромније. Тако у писму од 20. фебруара 1415. оне гласе *почтеному кнезу Грѣгуру Вљкосаликю срьдчно поздрављєньє*, а у писму од 17. јануара 1416. године *почтеному намъ приателю кнезу Грѣгуру Вљкосаликю срьдчно поздрављєньє*.¹⁶ Иако му се у наставку писма обраћају са *почтени приателю*, уздржана инскрипција и салутација извесно су последица тадашњих затегнутих односа због Гргуоровог одбијања да изађе у сусрет дубровачким молбама и укине спорну царину. Исти је случај и у наредном писму од 5. јануара 1418, док је у последњем дубровачком писму поводом царине у Попову, од 26. априла 1418. године, тон обраћања поново приснији (*почтеному кнезу Грѣгуру любовно поздрављєньє*), вероватно с жељом да се хумски кнез одобровољи и испуни тражено.¹⁷

¹⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и тисма* I–1, 537, 538, бр. 559, 561.

¹⁷ Исто, 540, 548, бр. 563, 572. О инскрипцијама и салутацијама вид. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, 3. *Инскрипција*, Глас СКА 92 (1913) 163–199; 4. *Салутација*, Глас СКА (1913) 200–209; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, одбрањена докторска дисертација у рукопису, Београд 2014, 351–365.

У експозитивном делу писма подсећа се на раније односе и ток спора кнеза Гргура с Дубровником око царине пред Стоном, док се у диспозитивном делу одбија кнежева молба да добије бечве из Дубровника због тога што није укинуо спорну царину. Такође, наговештавају се следећи поступци дубровачких власти ако њихов позив на укидање незаконите царине не буде прихваћен.

На крају документа налази се датум, у коме је година наведена у складу са божићним стилем датирања, коришћеним у дубровачкој канцеларији. Датација божићним стилем подразумевала је да година почиње на Божић, седам дана раније у односу на распрострањенији (и уједно данашњи) стил Христовог обрезања, по коме година почиње 1. јануаром. То значи да су акта настала од 25. до 31. децембра датована следећом годином, у овом случају 1418. (.ч. љ. и. њ.), уместо 1417. годином.¹⁸

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је писано о личностима: кнез **Гргур Вукосалић Николић** (ГПБ 9, 32) и краљ **Стефан Остоја** (ГПБ, 1–11, према регистру).

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњен топоним **Стон** (ГПБ 1, 51, 120).

Важнији термини и установе

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини: **кнез**, **кнез у Дубровнику**, **властела у Дубровнику**, **пријатељи**, **брат**, **грађанин у Дубровнику**, **царина**, **караван**, **господин**, **краљ**, **краљевство**, **лист (листови)**, **Русаг босански** (Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и*

¹⁸ Иако је још Љ. Стојановић правилно датирао ово писмо (*Повеље и писма* I–1, 539–540, бр. 562), Г. Комар и П. Ратковић датовали су га 28. децембром 1418. године: *Рускова књига: дубровачки ћирилички писар (1395–1423)*, 417. О божићном стилу датирања вид. Ј. Stipišić, *Ротошне повјесне знаности и теорији и пракси*, Zagreb 1972, 180; П. Драгичевић, *Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о продаји његовог дијела Конавала (1427 [1426!], децембар 31)*, ГПБ 9 (2016) 56.

топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“, ГПБ 10, 51–54). Ови термини, као и **заклетва, заклету се (обитовати се) и записаније (запис)** објашњени су и у *Старом српском архиву* (Д. Јечменица, *Преглед објављених исправа, објашњаваних установа и појмова, просопографских и топографских података у првих десет књига Старог српског архива*, ССА 10, LVII).

Бѣчве (бичве/б(ј)ечве), 20 (ред у изворнику) – врста одеће за ноге слична дугим чарапама (калце), или панталоне са уским ногавицама. Кројење бечви помиње се и у Закону Новог Брда деспота Стефана Лазаревића. У Дубровнику су израђиване калце од сукна у различитим бојама, а дубровачки трговци су ову врсту одеће продавали и у Босни и у Србији.

Литература: Н. Polenaković, *Bečvi*, *Revue internationale des études balkaniques* 3 (1936) 234–237; Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд 1962, 55, чл. XVII; Р. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I (А–Ј), Zagreb 1971, 146, s. v. *bičva*; П. Васић, *Српска ношња у средњем веку*, Гласник Етнографског музеја 43 (1979) 28; *ЛССВ*, 272–273, s. v. *Калце* (Ђ. Петровић); Б. Поповић, Б. Цветковић, *Одевање и кићење*, Приватни живот у српским земљама средњег века, ур. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 373.

Aleksandar Krstić

Institut d'Histoire

Belgrade

**LETTRE DES AUTORITÉS DE DUBROVNIK
AU KNEZ GRGUR VUKOSALIĆ LUI
DEMANDANT D'ABOLIR LA DOUANE DEVANT STON**

Dubrovnik, l'année 1417, le 28 décembre

Résumé

Le travail présente une édition critique de la lettre, avec des traductions et des enregistrements, laquelle la Commune de Dubrovnik a adressée le 28 décembre 1417 à un noble de l'Hum, le knez Grgur Vukosalić. La lettre appartient à un corpus de six documents connus de l'année 1416-1418 lié au litige concernant la douane que le knez Grgur avait établie devant Ston, et laquelle lettre est conservée dans son concept dans le livre d'archives *Lettere e commissioni di Levante 1* aux Archives d'État à Dubrovnik. Comme le knez Grgur Vukosalić n'avait pas exaucé les demandes précédentes des autorités de Dubrovnik d'abolir la douane litigieuse, le dux et les nobles de Dubrovnik le rappelaient l'ancienne amitié, les serments et les obligations envers Dubrovnik qu'il a pris lors de son admission à la citoyenneté de Dubrovnik. Ils ont souligné que l'établissement d'une douane qui n'avait jamais existé auparavant, bloquant Ston et détournant les caravanes commerciales de cette ville, était contraire aux serments prêtés et aux obligations prises. Ils ont exprimé la surprise concernant le fait que le knez Grgur n'ait pas aboli la douane illégale même après l'intervention du roi de Bosnie Ostoja, dont ils l'ont informé en lui fournissant une copie de la lettre du roi. En raison de dommage qu'il leur causait par ses démarches spontanées, ils ont rejeté la demande du knez Grgur d'obtenir bječve (une sorte de vêtement qui s'enfile sur les pieds ou les jambes) de Dubrovnik. Ils l'appelaient de nouveau d'abolir la douane, soulignant qu'ils ne pourraient plus supporter son refus et qu'ils en informeraient l'Assemblée de l'État de Bosnie.

Mots-clés: knez Grgur Vukosalić (Nikolić), douane, Dubrovnik, Ston, Rusko Hristiforović